

શ્રી ૪૩૭૮

HONE'S GUJARATI GRAMMAR.

ગુજરાતી ભાષાનું ગ્રામર.

૧૯૩૭

૪૩૭૮

The Department of Public Instruction, Bombay.

A GRAMMAR OF THE GŪJARĀTĪ LANGUAGE,

BY

SIR T. C. HOPE, K. C. S. I., C. I. E.

LATE EDUCATIONAL INSPECTOR, S. D.

Thirtieth Edition.

50,000 Copies.

ગુજરાતી ભાષાનું વ્યાકરણ.

ગુજરાત પ્રાંતના માલ્ય એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર
હોપ સાહેબે રચ્યું.

ત્રીસમી આવૃત્તિ ૫૦,૦૦૦ પ્રાં.

આ પુસ્તકની અલ્પિણી સન ૧૯૬૭ ના ૧૫ માં આવૃત્તિ અગાળે નોંધાયેલી.

મુબાઈ,

બુલ્ડોઝર પ્રેસ લિમિટેડ દ્વારા

૧૯૬૭ સન ૧૯૬૭

આ પુસ્તક અંગ્રેજી ભાષામાં અલ્પિણી સન ૧૯૬૭ ના ૧૫ માં આવૃત્તિ અગાળે નોંધાયેલી.

કીમલ એન્ડ કમ્પાની,

BOMBAY.

PRINTED AT GANPAT KUMHAR'S PRESS, BY
THE PROPRIETOR ATHANAS KANODIA.

PREFACE.

A clear and simple General Grammar, such as Masters and Pupils could be expected to learn and understand, having long been a desideratum in Vernacular Schools, I in 1858 made this attempt to supply it, freely using whatever materials were within my reach, and more especially two manuscripts Grammars written for me; the one by Mr. James Finlason, into Head Master of the English School at Surat, and the other by Rao Suboh Bhogal, Provincial Director of Azam Dargawan Mandharian, the Deputy and Sub-Deputy Educational Inspectors in Kattawar. Three editions succeeded the first, which were remarkable only for numerous and glaring typographical errors, attributable to my being obliged to entrust the execution of the proof-sheets to the Compiler's Department in Bombay. The circulation having now exceeded a lakh and a quarter of copies, it has been thought best to obviate future errors by stereotyping the work, and I have at length the satisfaction of controlling the press. I have retained, after careful consideration, so far my enlogement of the text, as it appears to me to have been fully proved by experience, that it conforms as much as is requisite for pupils in the best Vernacular Schools, and as they can learn in the period during which they attend them. Additions, such for instance as those derived from Sanskrit Grammar, which some desire, would in most cases be an encouragement of pedantry at the expense of thoroughness. But there is no doubt

that a comprehensive grammatical treatise, embracing the history, idioms, dialects, and entire structure of the language, would be of great use to students at the University, and might be introduced into the Alvarsdhal Training School and the "Candidate Classes" of High Schools. I trust that this want may some day be supplied by a native of Gujrat, possessed of that intimate acquaintance with the country and people, without which it were presumptuous and futile to attempt the task.

T. C. HOPE.

July, 1867

सांख्यीयः

व्याख्यान.	पृष्ठसं.		अनुसं.
परिचयना.		पद, वादी, तथा: वाच्य-पद	
व्याख्यान व्याख्यानान्ते सुखना.		नादिरिरे	२१-२५
व्याख्यानान्ते व्याख्या तथा		द्विभक्तिरिरे	२६
प्रमाण	१	पञ्चम	२६
अक्षरविचार	२	नाम्.	
शब्दविचार	३	वाच्यता प्रचार तथा, लेखनां	
वाच्यविचार	४	मधुवचन विरे	३१-३२
भाष्य पर्यन्त.		" कश्चिद् " नां विभक्तिरपि	३५
अक्षरविचार.		" छद् " नां विभक्तिरपि	३५
अक्षरविरे	५	" नाना " नां विभक्तिरपि	३६
अक्षरानुं रे.पद	६	" अ.पक्षी " नां विभक्तिरपि	३६
अक्षरपदीयानां अक्षर	७	विभक्तिरपि नां विभक्तिरपि	३७
अक्षरानुं रे.पद	८	अक्षरविचारान्ते अक्षरानां नाम	३७
अक्षरानुं रे.पद निशान्तिरपि		अक्षरानाम.	
अक्षरानुं रे.पद	१०	सर्वनाम अक्षरानां	४०
अक्षरानुं रे.पद अक्षरानुं रे.पद	११	" तु " नां अक्षरानां	४२
अक्षरानुं रे.पद अक्षरानुं रे.पद	१३	" तु " नां अक्षरानां	४३
भाष्य अक्षरानुं रे.पद.		" ते " नां अक्षरानां	४३
अक्षरविचार.		" वेति " नां अक्षरानां	४४
सर्वनाम अक्षरानुं रे.पद	१४	" इत्यम् " नां अक्षरानां	४५
सर्वनाम अक्षरानुं रे.पद	१५	विभक्तिरपि.	
विभक्तिरपि अक्षरानुं रे.पद	१७	विभक्तिरपि अक्षरानुं रे.पद	४६
विभक्तिरपि अक्षरानुं रे.पद	१८	" अक्षरानां " नाम " क्षी " विभक्तिरपि	४६
अक्षरविचार अक्षरानुं रे.पद	१९	विभक्तिरपि.	
नाम अक्षरानुं रे.पद अक्षरानुं रे.पद	२०	धातुनां अक्षरानां	५३
		अक्षरानुं रे.पद अक्षरानुं रे.पद	५४

ગુજરાતી વ્યાકરણ.

૧. વ્યાકરણ એટલે શબ્દોનારૂઢી તથા વાક્યરૂઢી વિષય. ગુજરાતી વ્યાકરણના ચાર ભાગ છે. અક્ષરવિચાર, શબ્દવિચાર, વાક્યવિચાર, તથા કવિતાવિચાર. તેમાં આ પુસ્તકમાં પહેલા ત્રણ ભાગનું જ વર્ણન છે.

૨. અક્ષરવિચાર એટલે અક્ષર કેટલા છે તેના તથા તેનું જોડાણ વિચાર.

૩. એક અથવા તેથી વધારે અક્ષર મળવાથી કોઈ પણ અર્થ સમજાય તે તેને શબ્દ કહેવે. શબ્દવિચાર એટલે નામ, સર્વનામ, અને વિશેષણો વિગતેના શબ્દો તથા ક્રિયાપદના રૂપાભ્યાસવનુષ્ટિવાદિ પરવાથી તેઓને જે રૂપ થાય છે, તથા અર્થમાં તેમના અસર છે, એ સર્વની વિચાર.

૪. એક કે તેથી વધારે અક્ષરો મળેલા પૂરા વેણનો અર્થ અનુભવે શકે તેને તેવા વેણને વાક્ય કહેવું. વાક્યવિચાર એટલે વાક્યમાં અસરની રીતે શબ્દોનારૂઢીની રીત.

ભાગ પહેલો.

અક્ષરવિચાર.

૫. ગુજરાતી અક્ષરના પ્રકાર બે છે. મૂળાક્ષર અને જોડાક્ષર.

૬. મૂળાક્ષરના બેઠ બે છે. સ્વર અને વ્યંજન; તેનાં સ્વર, ૧૨ અને વ્યંજન ૩૪.

* કોઈ ક્રિયાપદનો રૂપ કહેવા તેનું નામ રૂપાભ્યાસ.

† પોતાના ગુજરાતી વ્યાકરણમાં ૫૫ ને ૬૯ થી ચાર સુધી સ્વર સોજ ગણેલા છે.

૭.—સ્વરનું કોષ્ટક.

અ	ં	ઞા
આ	ઃ	ઞાઃ
ઇ	ઐ	ઞાઈ
ઈ	ઔ	ઞાઐ

“અ” કાર જે મોંડું તે અનુસ્વાર, અને “ઞા” આગળ જે બે યોગ તે વિસર્ગ કહેવાય.

૮. ઐ સ્વરે, યા અ, ઇ, ઈ, ઊટલા નહુસ્વ ઊટલે લોકયામાં ફેર છે, યાજાના અથા દીર્ઘ ઊટલે જ યા છે.

૮.—વ્યંજનનું કોષ્ટક.

ક	ચ	જ	ઞ	ટ	ઠ	ડ
ખ	ઘ	ઙ	ઘ	ત	થ	દ
પ	ફ	બ	ભ	પ	પ્	બ
મ	મ	ય	ર	લ	લ	ળ
વ	શ	ષ	સ	હ	ર	*

* “શ” તથા “હ” જે બે અક્ષરને આજસૂધી મૂળાક્ષરભેગા મણેલા છે; પણ અરુ ઞેતાં તે બેદાક્ષર છે.

आराभटी.

१०. स्वर च्यारे करः टोप र्नाडे नेमनुं इते इपडा परेडा के-
 टामां अण्माथमाळो थाव छे, पणु च्यारे अण्जवमां मजे छे त्परे
 नेमते आउःर आउःराने नयेना हाउक प्रभाळो थाव छे—

"अ" नी	६	७	८	९	१०
निशानी		नः	नी	नः	नी
नयी	अः	अः	अः	अः	अः
		१	२		
अः भावा	अः	अः	अः	अः	अः
	भावा	भावा	भावा	अः	अः

अभते अण्जवनी नाथे अण्जवनी नाथेप्रभाळो आराभटी
 थाव छे—*

क ड इ ई कू कू के के के ई ई
 अ अ पि पी गु भू प्र प्रे प्रे प्रे प्रे प्रे प्रे
 हादि.

११. अण्जवनेद्वारमां अण्जवनेद्वार छे, नाथे अण्जवनी के अण्जव
 द्वारने गुजरातीमां आराभटी छे, तथा तेने पणु पणु छे.

अण्जवनेद्वार.

१२. अण्जवने अण्जवना अण्जवने अण्जवने अण्जवना थाव छे, अण्जवने
 अण्जवनी वरुणे अण्जवने अण्जवने अण्जवनी, नाथे तेने अण्जवनेद्वार छे.
 अण्जवनेद्वार अण्जवनी अण्जवने अण्जवने अण्जवने अण्जवना अण्जवना
 अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना
 अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना अण्जवना

* "अ" च्यारे मात स्वर अण्जवनाथे अण्जवनी के अण्जवना थाव
 छे, अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी अण्जवनी

તનું રૂપ વર્તાવું તથા: જેમ "કુ"ને "પ" મળીને "કો" ; "મ"ને "જ" મળીને "મ" થાય છે.

૬૩. ઘોંઘાકર્મું ક્રોધક.

	ત	ત	મ	પ	ર	વ
ક	કા	કા	કમ	કપ	કર	કવ
ત	તા	તા	તમ	તપ	તર	તવ
મ	મા	મા	મમ	મપ	મર	મવ
પ	પા	પા	પમ	પપ	પર	પવ
ર	રા	રા	રમ	રપ	રર	રવ
વ	વા	વા	વમ	વપ	વર	વવ

ભાગ બીજો.

શબ્દવિચાર.

૧૨. ગુજરાતી ભાષામાં શબ્દવા પાંચ સમ્બંધ છે: નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, ક્રિયાપદ, અને અવ્યય.

૧૩. નામ એટલે જે શબ્દવર્ગ પ્રાણી, પદાર્થ વગેરે ઓળખાય છે તે; જેમ, માણસ, ઘેડો, પાણી, ખાત, મન, રાગ, જલાદ, સ્વાસ, શબ્દકેન્દ્ર, વિક્રમ, ખૂપ, દોડ, કત્યાદિ.

૧૪. જે શબ્દ તરફને દેખાણે આવે છે તેને સર્વનામ વ્યવહાર; જેમ, તેણે એ પડી આપા, એ શબ્દકાર્યા એ પડી આપનારને દેખાણે "તેણે" એ સર્વનામ વ્યવહાર છે.

૧૫. વિશેષણ બીજા શબ્દને ગુણ, સંખ્યા, વગેરે દેખાડે છે; જેમ, કાલ, બુંદો, પાંચ, પાંચમે, રત્નો, રાતો, વગેરે.

૧૬. કરવું, આલવું, યવું, બોગવવું, એ વગેરે મતલબના શબ્દ

द्विधायक छे. द्विधापरे इति वातमीत, यमना, तथा दुःख इत-
मानां आदि छे, तथा प्रथम पुरुषस्य आदि छे.

२१. **अप्यव्यय** अित्ये के शक्यता इत्यत्र इति वाच्यते. न. अनां
भेदानां इति दशैसा इति छे नैः, केन, अने, तथा, के, जे, पय, पय,
पार्से, उपर, अरे, नीचि, दण्डे, पीसुं, वाद, दा, वा, मत्पादि. १

२२. नाम, सर्वनाम, विशेषण, अने द्विधापन्ना यनां इति
वदति, **विलक्षि** अने **वचन** होय छे.

२३. जति यन् छे. **नरुजति**, **नारीजति**, अने **नान्य-
तरुजति**.

२४. के नाम नरुनी पदे प्रोक्ताप छे. अित्ये केन केन आदि छे,
ने **नरुजति**; केन, केर, शक्य, दायेते, आहु, इतैसा, वनेते.

२५. के नाम नारीनी पदे प्रोक्ताप छे. अित्ये केन केनी इति छे,
ने **नारीजति**; केन, यत्, आये, आयेता, अ, इतैते, वनेते, वनेते.

२६. के नाम नरु अथवा नारीनी पदे प्रोक्तापे तथा, अित्ये केन
केन आदि छे, ने **नान्यतरुजति**; केन, नाम, केनी, आहु, वनेते.

२७. यन् इति के वाच्ये छे "आ" होय छे ने **नरुजति**,
अने केन केन "इ" होय छे ने **नारीजति**; यन् केन केन "इ"
होय छे ने **नान्यतरुजति**.

२८. **विलक्षि** अित्ये केन शक्यता अित्ये द्विधा वनेतेना
संयोगे इत्यादताया प्रथमसाधेना शक्यतां इति; केन, परनां, भाग-
राने, मानयी, वनेते.

२९. **विलक्षि** अना साग छे, **पांडेडी**, **भील**, **नील**, **बाधी**,
पांथी, **छूरी**, **सावभी**.

३०. इति शक्ये अथवा नामने इति वाच्ये वचन छे. लान् तेभने इत
सीत विलक्षि वाच्ये छे. केन, उपरना, उपरणी, इत्यादि, वनेते.

३१. प्रत्यय अित्ये केन के वाच्ये अथवा लान् होय तो तेनां इति
अर्थ चहुं, फल इत्यने छे आनी तेना अर्थनां के संयोगेनां के
पाठे छे तो केन, भवनां, उदापन, पाठने, अनां "मा," "यन्,"
"इति," अे प्रहाप छे.

પરિશીતા ઐકવચનમાં પ્રત્યય લાગેલા નથી; પણ અનુવચનમાં
“ઓ” પ્રત્યય પછી કેટલેકે લાગે છે.

પ્રાજ્ઞા: પ્રત્યય એ.

પ્રીજ્ઞા પ્રત્યય ઐ.

પ્રેશીના: પ્રત્યય એ.

પાનવંતા પ્રત્યય થી, થકી.

હડીના પ્રત્યય નેડ, ની, તું, ના, નયા નાં.

સાત્યગંતા પ્રત્યય આં.

એ સ્તન વિભક્તિઓ સીમિત સખપ્રાચીં આપ્તિ છે.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭

પાનવંતર મેડને પળે હંદુવંતર પેળેપે સખારીના પાનવંત. મેડે છે.

૨૮. કેમ વચન જે વચ્ચે વિભક્તિના પ્રત્યય એક શબ્દને લાગે
છે તેમ, માટે, પરમાત્મા, મેવત્યા, તેનાંનામે, વગેરે. એવી વિ-
ભક્તિઓ આપે છે ત્યારે એમ કહેવું કે, હડીનાયે ત્રીજ, સાનવં-
સારે પરવંત, પ્રીજ્ઞાએ વચની, સાનવંતે ને હડીનાયે ત્રીજ.

૨૯. વચન જે છે, એકવચન અને અનુવચન.

૩૦. જે શબ્દમાં એકપાત્રે લેણ ને એકવચન, અને એકે કરવાં
વધરેપાત્રે લેણ ને અનુવચન.

નામ.

૩૧. નામના પ્રકાર જે છે.—

(૧)—વિભક્તિ વચનવા અનુવચનના પ્રત્યય લગાડવાસાર જેમાં
ફેરફાર આપ છે તે, જેમ, જાકરો, જાકરાયી, જાકરઁએ: એમાં “થી”
વિભક્તિનો પ્રત્યય લગાડવાસાર “ઓ” નો “આ” થયો છે, તેમજ
અનુવચનના “ઓને” પ્રત્યય લગાડવાસાર “ઓ” નો “આ”
થયો છે.

(૨)—વિભક્તિ અવચા અનુવચનના પ્રત્યય લગાડવાસાર જેમાં

● એ વિં વધરે ખુલાસાને સાર પાના ૩૩ થાંની હીપ મેંચી.

इरुहार धनो नयी ते; कोम, गम, गामने, गानो; इन्ध, इ-
कने, इन्धयोः।

३२. के नामने छेडे 'श्री' अथवा 'हु' जता ओइ उच्यारे जे-
जाना नयी तेओ पहूजा प्रहारना छे: ओ सिवाय आश्रीवा 'ध'ना
भीम प्रहारना छे।

पहुजा प्रहारना नामने विभक्ति अथवाः शङ्खयत्न. प्रलय जग-
उपसाइ तेमने छेडे "आ" अथवा: कोम घेउ, घेउअने, घेउअने;
छेउ, छेउति.

पहुजा प्रहारना के नामने छेडे "ह" छे तेमनुं शङ्खयत्न करहुं
होय तो वपर अथवा प्रभाओ "हु" जो "आ" करीने तेव वपर
अनुहार करीने निरुओ: कोम. "हु" जेनुं शङ्खयत्न "ह." "
वपर अनुस्वार अतीति "ह." "आउछे।

पहुजा प्रहारना के नामने छेडे "ओ" छे तेमनुं शङ्खयत्न करहुं
होय तो वपर अथवा प्रभाओ "ओ" जो "आ" अथवा, अथवा
"ओ" जो "अ" अतीति पछी "ओ" उच्ये छे, कोम "ओ" जो
जेनुं शङ्खयत्न "घेउ." अथवा "घेउअने."

३३. भीम प्रहारना के नाम नरुअति अथवा नान्यतरुअति
छे तेमनुं शङ्खयत्न जे रीते थ' रते; कोम भाओने, जेनुं शङ्खयत्न
भाओने अथवा भाओने, † पक्ष के नाम नरुअति छे तेमनुं

† भुजल वगेरे उच्येने अथवा वी पक्षके अथवा वीनां वष. जेरी
करना धातुअथवा अथवा उच्येने: भाओनां वरु: नामने शङ्खयत्न-
नां "ओ" उच्येने होय छे. अने अथवा उच्येने अथवा उच्येने
प्रभाओ अथवा तथा शङ्खयत्ननां जे उच्येने उच्येने. जेनुं शङ्ख-
यत्ननां उच्येने वीनां नरुअति तथा नरुअतनां उच्येने
शङ्खयत्ननां "ओ" धातुअथवा अथवा वरु: वरु: अथवा जे
रीते अथवा छे. के अथवा उच्येने "ओ" भाओनां वरु: न होय तो
दिसेथळ के अथवा उच्येने शङ्खयत्ननां जे नरुअतनां
भाओनां अथवा तो रूपः।

अनुपसर्ग धातुं इति " ओ " लकाराधीन धातुः; जेय, डोहरी,
छोहराये; वान, वनी.

पछेला प्रकाशना नामनां इय.

३४—" ओ " लकारा धातुः.

अनुपसर्ग.

आहुपसर्ग.

१ डोहरो.	डोहरा, डोहराओ.
२ डोहारी.	डोहराने, डोहराओते.
३ डोहराओ, डोहरे.	डोहराओ, डोहराओओ.
४ डोहराने (माटे, साह.)	डोहराने (माटे, साह.); डोहरा- ओने (माटे, साह.)
५ डोहराथी-यडा.	डोहराथी-यडा; डोहराओथी- यडा.
६ डोहरानो नी-नुं-वाना.	डोहरानो नी-नुं-नां; डोहरा- ओनां, वनेरे.
७ डोहरासां.	डोहरासां, डोहराओसां.

हे: लकारा धातुपदाना अने ओने लोके लोके ल्यां १, २, ३, ४, ५-
ये अन्तः कनेव. हे, ल्यां पदेवी, भीउ, बीउ, बीओ, वनेरे
विभक्तिओ गणवनी.

३५—" इ " लकारा धातुः.

अनुपसर्ग.

आहुपसर्ग.

१ इहुं.	इहं.
२ इहने.	इहने.
३ इहाओ, इहे.	इहाओ.
४ इहने (माटे, साह.)	इहने (माटे, साह.)
५ इहाथी-यडा.	इहाथी-यडा.
६ इहानो नी-नुं-वाना.	इहानो नी-नुं-नां.
७ इहासां.	इहासां.

૩૬.—ખીજા પ્રકારનાં નામનાં રૂપ.

એકવચન.	બહુવચન.
૧ નામ.	નામ, નામો.
૨ ન.મને.	નામને, નામોને.
૩ નામે.	નામે, નામોએ.
૪ ન.મને (માટે, સાર.)	નામને કે નામોને (માટે, સાર.)
૫ નામથી યજી.	નામથી કે નામોથી-યજી.
૬ ન.મને-ની-નું-ના-નાં.	નામનો કે નામોનો-ની-નું-ના-નાં.
૭ નામમાં.	નામમાં, નામોમાં.

૩૭.—“ ઈ ” ફેરવાનો ઘામણો.

એકવચન.	બહુવચન.
૧ ચોપડી.	ચોપડીઓ.
૨ ચોપડીને.	ચોપડીઓને.
૩ ચોપડીએ.	ચોપડીઓએ.
૪ ચોપડીને (માટે, સાર.)	ચોપડીઓને (માટે, સાર.)
૫ ચોપડીથી-યજી.	ચોપડીઓથી-યજી.
૬ ચોપડીનો-ની-નું-ના-નાં.	ચોપડીઓનો ની-નું-ના-નાં.
૭ ચોપડીમાં.	ચોપડીઓમાં.

૩૮. ફેરવાંએક નામ એકવચનમાંજ રહે છે; જેમ, ધી, ખાંડ, ક્રોળ, સાકર, પાણી, મારી, દેવતા, વૈભવ, કાપડ, છકું, લોગ, મેથી, ખડ, ધાસ, સુરત, હાલારી.

૩૯. ફેરવાંએક નામ બહુવચનમાંજ રહે છે; જેમ, ધવં, મગ, અડદ, તલ, મરી, હાલારી.

સર્વનામ.

૪૦. સાત શબ્દને સર્વનામમાં ગણવા છે; કું, તું, તે, આપણ, આપ, મેને, અને કોણ.

સાર્વનામનો રૂપ.

૪૧. — પહેલા પૂરા "હું."

નર, ન.રી, તથા ન.નપતરગતિ.

એકપચ્ચન.

બહુવચ્ચન.

૧ હું.	અમે.
૨ મને.	અમને.
૩ મેં.	અમે.
૪ મારે (મારે, માર.)	અમારે (મારે, માર.)
૫ મારાથી-મણી; મજથી; હુંથી.	અમારાથી-થઈ; અમથી.
૬ મારે-રી-ફે-ર-રં.	અમારે-રી ફે-રા રં.
૭ માર.માં.	અમારામાં, અમમાં.

બીજા રૂપે બહુવચ્ચન.

" આપણ. "

પાંડતી.	આપણે, આપણ.
બીજા.	આપણને.
ત્રીજા.	આપણે.
ચોથા.	આપણે (મારે, માર.)
પાંચમા.	આપણથી-થઈ.
છઠ્ઠા.	આપણે-રી-ફે-ર-રં.
સાતમા.	આપણમાં.

એક માણસ ખામત મણસની સાથે વત્ત કરતો હોય, અને તે વાતમાં તે અ.ન. માણસને સામિત મણનો ન હોય, પણ તે ખામતને પેતાની સાથે સામિત કરે, ત્યારે "અને" વાપરે છે, પણ જ્યારે તે સાચા માણસને સામિત મણનો હોય ત્યારે "આપણે" વાપરે છે.

● સૂરત કુલર્ષના લોકો "અમે" ને કહાણે "હમે" વાપરે છે. એ દેવુર મુસલમાનની યોગી વપરથી નીકળેલો જણાય છે.

४२.—शीले पुरुष "ते."

नरे, नारी, तथा नान्यतरन्वति.

श्लेषवचन.

अद्वयवचन.

१ ते.	तमे.
२ तेने.	तमेने.
३ ते.	तमे.
४ तारे (भारे, सा३.)	तमारे (भारे, सा३.)
५ ताराशे, तुयी; तजयी-यथा.	ताराशये; तजयी-यथा.
६ तारे-री-कुं-रा-रां.	तमारे-री-कुं-रा-रां.
७ ताराभां.	तम.राभां, तमभा.

शीले पुरुषे अद्वयवचन.

"आप."

पदेनां.	आप.
शी३.	आ.पने.
शी३.	आपे.
शेयी.	आपने (भारे, सा३.)
पायभरे.	आपयी यक्रे
पुत्रि.	आ.पने-नी-कुं-वा-वां.
सापभां.	आपभां.

श्लेषा अद्वयवचनी आये कल इती वचने तेभते अत आपया
 स.२ "तमे" ते हेतुहे "आप" तेःप्राय छे

४३.—शीले पुरुष "ते."

नर, नारी, तथा नान्यतरन्वति.

श्लेषवचन.

अद्वयवचन.

१ ते.	तेम्मे, ते.
२ तेने.	तेम्मेने, तेमने.
३ तेणे	तेम्मेने, तेमने

वेने (भाटे, साइ.)	वेन्नाले (भाटे, साइ.) वेभने (भाटे, साइ.)
प वेये, यडा.	वेन्नाये, यडा.
१ वेना वेन्नुं वा वा.	{ वेन्ना वा वेन्नुं-वा-वा. { वेन्नावा-नी-नुं-वा-वा.
७ वेन्	वेन्नावां, वेन्नावा.

४४. "वेने" तथा "वेन्नाले" ये शब्दे पुत्र-सम्पन्नमती साये शब्द-शर वाशयं.

“वेने”नां रूप.

पुत्रेणे, पुरीणे, लीने पुत्रे

वेन्नायेन तथा वेन्नुय्येन.

वे, वेनी, तथा वेन्नावेत्तवति.

पुत्रेणे.	वेने.
पुरीणे.	वेन्नाये.
लीने.	वेने.
वेन्नाये.	वेन्नाले (भाटे, साइ.)
वेन्नुय्ये.	वेन्नाये, वेन्नुय्ये.
वे.	वेन्नावा-नी-नुं-वा-वा.
वेनी.	वेन्नावां.

४५.—“वेन्नाले”नां रूप.

पुत्रेणे.	वेन्नाले.
पुरीणे.	वेन्नाले, वेन्नाले.
लीने.	वेन्नाले, वेन्नाले.
वेन्नाये.	वेन्नाले (भाटे, साइ.) वेन्नाले (भाटे, साइ.)
वेन्नुय्ये.	वेन्नाये, वेन्नुय्ये; वेन्नाये-वेन्नुय्ये.
वे.	{ वेन्नावा-नी-नुं-वा-वां. { वेन्नावा-नी-नुं-वा-वां.
वेनी.	वेन्नावां, वेन्नावा, वेन्नावा.

म्ना, शो, भेवा, ने, मैवाँ, इवाँ, शो, भे, जे, शैवाँ, शम्भे
व्याकरणेर्षी इत्यन्तश्च गन्तव्यः इत्या, यञ्च अन्वयात्प्रत्यया गेभने
विशेषणम् अत्र क्तः.

विशेषणम्.

४३. ईं साहसं गुणः ज्ञेया, यदेते विशेषणयोः क्त्वात् क्तने
शब्दो विशेष्य इदं क्तः क्तम् शब्दो योऽत्र. ज्ञेयम् "ज्ञेयः" क्त
विशेषणम्, अने "योऽत्र" क्त विशेष्यम्.

४४. गुणवर्ती व्याकरणे नाम यमैरे ददरेः क्तत्वात् शब्दता
शुभ विशेषणम् अत्र क्तः क्तम्, शब्दो योऽत्र, योऽत्र ने, यञ्च. क्तने,
यञ्च क्तः, योऽत्र इति.

४५. विशेषण्ये प्रशस्त्रं क्तः -

- (१) क्तने क्तः क्तानि शेषात्वार "ञ्च," "यञ्च," "यञ्च"
- इत्येतेः क्तः क्तम्, शब्दोः शब्दो, क्तम्
- (२) क्तः क्तः क्तानि शेषात्वार "ञ्च," "यञ्च," "यञ्च"

४६. विशेषण्ये क्तानि विशेषण्यन्तः क्तानि क्तानि क्तानि
प्रशस्त्रं क्तः क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि
इत्येतेः क्तः क्तम्, शब्दोः शब्दो, क्तम्

४७. क्तानि विशेषण्यन्तः क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि
प्रशस्त्रं क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि
इत्येतेः क्तः क्तम्, शब्दोः शब्दो, क्तम्

४८. क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि
इत्येतेः क्तः क्तम्, शब्दोः शब्दो, क्तम्

● क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि क्तानि
इत्येतेः क्तः क्तम्, शब्दोः शब्दो, क्तम्

નિબંધિયાં રહે છે, જેમ, રાગ પંચો દીકે છે, ગાડા બધાં દોડા.

૫૨. યત્, જિ.જ. કુમ્બો કુસાળો નામની વાચે “કરતાં” અથવા “થી” મેળવ્યથી પણ છે; જેમ, માનુસ પરકરનાં કુદિમલ છે; આ પર પેલા પરથે ગાડે છે.

ક્રિયાપદ.

૫૩. જે ક્રિયાવતી ક્રિયાવતનાં શુદ્ધ શુદ્ધ રૂપ વાપ છે તે ક્રિયાનું નામ ધાનુ થાય છે; જેમ, આપે છે, આપતો, આપદ, અપવું, અપામે એ સર્વેના ધાનુ ‘આપ.’ અને અપાવે છે, અપાવમે, અપાવામે. એનો ધાનુ ‘અપાવ.’

૫૪. ક્રિયાવતના અર્થપ્રમાણે તેમના ધાનુના પ્રકાર બે છે:—

(૧) સકર્મક, કેટલેકેલા કર્તાની ક્રિયાથીગત માનુસ અથવા વસ્તુકરેલા ધાનુ થાય છે; જેમ, અપ, ખે.ગાવ, ખેંચ, ભેસાડ, ફેંચ.

(૨) અકર્મક, એકે: જેના કર્તાની ક્રિયા. કર્તામાંજ રહીને થીઅગર ધાનુ પડતી નથી; જેમ, ગત, ભેસ, પડ, લંતા, ટેડ.

૫૫. ધાનુકરે ધેલવ આવીને કેટલાક શબ્દ થાય છે તેમનું નામ કૃત્તે નામું છે; તેમાંના બધાં ખરા પેલાના અર્થપ્રમાણે નામ, વિશેષણ, અથવા ક્રિયાવતને દેરાજી પપરવ છે, અને તેમને મતિ વચ્ચત ઢાગે છે; જેમ, કર્વા, કર્વો, કરવો, કરવો, કરવારે, કર્વા, કરવી, કરવાદિ.

૫૬. કેટલાક કૃત્તે એવી રીતે ન કરતાં અગ્યવરથે રહે છે; જેમ, કરી, કરીને, કરતાં.

વલિ પમ્મન જેને ઢાગે છે એવા કૃત્તાનાં વિષકિતરૂપ પહેલા

* જાણકને જાણવતાર દાઝ આ બે પ્રકાર બસ છે; પણ એ બેના પેલાના ખીત મળુ બેદ છે. કેટલાકેક ધાનુ પ્રયોજ્ય હોય છે; જેમ, જમાડ, અપાવ:—કેટલાકેક જાણવામ્ય હોય છે; જેમ, કુમ, ગમ, કોંકર્ય:—કેટલાકેક અનુકરણામ્ય હોય છે; જેમ, ગદમદ, જડ-ખડ, જડખડ.

પ્રકારનાં ત્રાસ પ્રમાણે ધારણે, પણ વિખાજિએનેનાના તે તે પ્રત્યક્ષને કામ પણ આપણે તેમજ, કાવત્રો, કાવ્યા.

૫૬. કૈવલ્યમ્ભેદ ક્રિયાપદ પાંચવ ક્રિયાપદનાં ક્રિયા આવીત પાંદરના અર્થમાં કામ વધારે જતાને તે વારે તેમજ સદ્દશ્યકારક ક્રિયાપદ તરીકે. એવા ક્રિયાપદને ક્રિયાપદના અર્થમાં કામક દેર પદે છે તે કામક તરીકે પડતા. એવો પાંચ વેર ક્રિયાપદની ક્રિયા આપણે તેને. પૂરત વપરાશ છે. જેમ, કામયા વાંચું, જેકે છે, બેસવો વતો, બેસી વા, કામી ચૂકવો, મારવા વધે, વળે વતો વધે, વધેર. એવી રીતે ક્રિયાપદ આપે વધારે એક એક જુવું વેળે તેવા પદમ્ભેદ કરવો.

૫૭. ક્રિયાપદને ભેદ, કામ, પુરવ, વળિ, અને વચન કામ છે.

૫૮. ભેદ બે છે, મુત્તભેદ અને શક્યભેદ; જેમ, વળે છે, વાંચશે, ખાંચું, એ મુત્તભેદ; અને કાવાવ, વંચારે, ખાંચું, એ શક્યભેદ.

૫૯. છે, દતું, અથવા થશે. એવું તરીકે જતાને તે મુત્તભેદ જાણવો.

૬૦. વર્ત શકે, વર્તે કામું, અથવા વર્તે કાવત્રો, એવું છે જતાને છે, અથવા વેરે કર્મક્રિયામ્ય છે, તે શક્યભેદ જાણવો.

૬૧. મુખ્ય કામ વળ છે, વર્તમાનકામ, ભૂતકામ, અને અવિષ્યકામ.

મારાત્રી જે વેળા તે વર્તમાનકામ, વળ જે વેળા તે ભૂતકામ, અને આવતી જે વેળા તે અવિષ્યકામ.

૬૨. વર્તમાનકામ વળ પ્રકારના છે, વર્તમાન, અનિષ્યમિતવર્તમાન, અને વિવિધવર્તમાન; જેમ, કામું છું, કામું, કામવું.

૬૩. ભૂતકામ વળ પ્રકારના છે, ભૂત, અનિષ્યમિતભૂત, અને સંકેતભૂત; જેમ, કામું, કામની, કામત.

૬૪. અવિષ્યકામ; જેમ, કું કામીર.

૬૫. વચન એ છે, એકવચન તે ખાહુવચન.

५८. इति यथासा पुद्गल यत् छ. पदेऽसौ, श्रीमे, अने श्रीमेतः, तमे, हुं हुं तमे होः ते यथा.

सद्व्यवहारक क्रियापद.

५९. इति यथासा अथावत् इति अथावत् यत् हुं हुं अथावत् यथा क्रियापदम् इथावत्प्राप्तम् अथावत् इति अथावत् अने अथावत् क्रियापदम् अथावत् ते अथावत् छ. अथावत् इति अथावत् अथावत् छ. अथावत् ते अथावत् अथावत् अथावत् यत् हुं हुं अथावत्.

इति—“छ” आत्तुं इथावत्प्राप्तम्.

इति } अने, अनी, अनी,
          } अनी.

वर्तमानदायक.

अथप्राप्तम्.

पदेक पुद्गल. हुं हुं.
अथप्राप्तम्. हुं हुं.
अथप्राप्तम्. ते छ.

अथप्राप्तम्.

अने श्रीमे, अने.
तमे हो.
तेयो छ.

अथप्राप्तम्. अथप्राप्तम् अथप्राप्तम् अथप्राप्तम्.

इति—“छ” आत्तुं इथावत्प्राप्तम्.

इति } होः, होः, होः, होः, होः,
          } होः, होः.

वर्तमानदायक.

५९. हुं हुं हुं हुं हुं
अथप्राप्तम्. ते होः छ.
अथप्राप्तम्. ते होः छ.

अने होः, अने श्रीमे.
तमे हो छ.
तेयो हो छ.

अनिश्चितवर्तमानदायक.

५९. हुं हुं हुं हुं हुं
अथप्राप्तम्. ते होः, होः.
अथप्राप्तम्. ते होः.

अने होः, अने.
तमे हो.
तेयो हो.

१ अथप्राप्तम् अथप्राप्तम् अथप्राप्तम् अथप्राप्तम्.

विशेषवर्गमन्त्राणि.

	शुद्धवचन.	अशुद्धवचन.
नदन्ति.	दन्ता.	दन्ता.
नारीदन्ति.	दन्ता.	दोदा, दोदाया ०
नान्यनदन्ति.	दन्ता.	दोदा.
	शुद्धवचन.	
नदन्ति.	दन्ता, दन्ता.	दन्ता, दन्ता.
नारीदन्ति.	दन्ता, दन्ती.	दन्ती, दन्ती.
नान्यनदन्ति.	दन्ता, दन्ता.	दन्ता, दन्ता.
	अतिपरिणयवचनार्थी.	
	शुद्धवचन.	
प० पु०	दोदा, दन्ता.	दोदा, दन्ता.
धी० पु०	दोदा, दन्ता.	दोदा, दन्ता.
त्री० पु०	दोदा, दन्ता.	दोदा, दन्ता.
	अविशेषात्.	
प० पु०	दोदा, दोदा, दोदाया.	दोदा, दोदा, दोदाया.
धी० पु०	दोदा, दोदा, दोदाया, दोदाया.	दोदा, दोदा, दोदाया.
त्री० पु०	दोदा, दोदा, दोदाया.	दोदा, दोदा, दोदाया.

सकर्मक क्रियापदः.

१०.—“अभ” व.तृजुं इत्थन्वाचन.

शुद्धवचन.

दन्ता.

अभन्ता, अभन्ती, अभन्तुं.	अभन्ता, अभन्ती, अभन्तुं.
अभन्ते, अभन्ते, अभन्तु.	अभन्ते, अभन्ते, अभन्तु.
अभन्तार, अभन्तारो, अभन्तारो.	अभन्तार.

● नारीदन्तिता अशुद्धवचनम् । क्रियापदेषु जीज् संज्ञक-संज्ञ ३५ अथ क्रि. क्रम-उत्पत्तिः, अशुद्धवचनं, अथ तेषु अशुद्धवचनानां शब्दां अर्थेषु क्रि. अर्थ-अर्थे उक्तानि अशुद्धवचनानि.

अप्यो, अप्यानि, अप्यन्
त्रिभुवनकाली.

अष्टपञ्चन.
प० पु० हुं अप्यं हुं.
शी०पु० तुं अप्यं हुं.
त्री०पु० ने अप्ये हुं.

अष्टपञ्चन.
अप्ये अप्यांनि श्रीं.
तमे अप्यां हुं.
नेत्रे, अप्ये हुं.

अनिवर्धितवर्तमानकाल.

प० पु० हुं अप्यं.
शी०पु० हुं अप्यं, अप्य.
त्री०पु० ने अप्ये.

अप्ये अप्यांनि.
तमे अप्यां.
नेत्रो अप्ये.

विधितवर्तमानकाल.

नररत्ननि.
नारीरत्ननि.
नान्यनररत्ननि.

अष्टपञ्चन.
अप्यो.
अप्यां.
अप्युं.

अष्टपञ्चन.
अप्यो.
अप्यां.
अप्यां.

वृत्तकाल.

नररत्ननि.
नारीरत्ननि.
नान्यनररत्ननि.

अप्यो.
अप्यां.
अप्युं.

अप्यां.
अप्यां.
अप्यां.

अनिवर्धितवृत्तकाल.

नररत्ननि.
नारीरत्ननि.
नान्यनररत्ननि.

अप्यो.
अप्यां.
अप्युं.

अप्यो.
अप्यां.
अप्यो.

संज्ञितवृत्तकाली.

प० पु०
शी०पु०
त्री०पु०

अप्यो,
अप्यो,
अप्यो.

अप्यो,
अप्यो,
अप्यो.

द्विविधकाल.

प० पु० हुं अप्यां.
शी०पु० तुं अप्यां,
त्री०पु० ने अप्ये.

अप्ये अप्यां, अप्युं.
अप्यो अप्यो, तमे अप्यां, अप्यो.
नेत्रो अप्ये.

शक्यलैङ्.

दृष्टं.

अभावा, अभावी, अभातुं.   अभातो, अभातरी, अभातुं.
 अभावे, अभाई, अभातुं, अभातुं.   अभावेतो, अभावेती,
    अभावेतुं, अभावेत.

अभादरे, अभादरे,
 अभावतो.

अभाह, अभाहो, अभातां.

वर्तमानकाल.

श्लेषवचन.

५० पु० तुं अभाहं तुं.
 आ०पु० तुं अभास्ये.
 तौ०पु० रे अभास्ये.

अश्लेषवचन.

अभे अभाहते ईभि, ईभे
 तरे अभासेः रे,
 तेभ्यो अभास्ये.

अनिश्चितवर्तमानकाल.

५० पु० तुं अभाते.
 आ०पु० तुं अभास्य
 तौ०पु० रे अभास्य.

अभे अभाह्ये.
 तरे अभासे.
 तेभ्यो अभास्य.

विधिवर्तमानकाल.

नश्नति.
 नाशीत्यति.
 नान्यतश्नती.

अभातो
 अभाती
 अभातुं.

अभातु.
 अभाती.
 अभातु.

भूतकाल.

नश्नति.
 दाशीत्यति.
 नान्यतश्नति.

अभावे, अभावो.
 अभाह, अभाहो.
 अभातुं, अभावो.

अभावा, अभावा.
 अभाह, अभाहो.
 अभातो, अभातो.

अनिश्चितभूतकाल.

नश्नति.
 दाशीत्यति.
 नान्यतश्नति.

अभातो.
 अभाती.
 अभातुं.

अभातो,
 अभाती.
 अभातो.

* अभावा केशवसिंह इय भोजवाचं अभां आहती नशी

સંકેતપૂર્વકાણ.

એકવચન.

અહુવચન.

૫૦ પુલ

જાપાન.

જાપાન.

શ્લીલ પુલ

જાપાન.

જાપાન.

શ્લીલ પુલ

જાપાન.

જાપાન.

અનિવચન.

૫૦ પુલ હું જાપાન.

અમે જાપાન.

શ્લીલ પુલ નું જાપાન, જાપાને.

તમે જાપાને, જાપાને.

શ્લીલ પુલ ને જાપાને.

તેઓ જાપાને.

૬૧. અકર્મક ક્રિયાપદ.

"આવ" થાવું રૂપાભ્યાસન.

મૂળાભેદ.

આવતા, આવતી, આવતું.

આવતે, આવતી, આવતું.

આવે, આવેલી, આવેલું.

આવે, આવેલા, આવેલું.

આવનાર, આવનારો,

આવતો.

આવનારો.

આતી, આતીને, આવતો.

વર્તમાનકાળ.

એકવચન.

અહુવચન.

૫૦ પુલ હું આવું છું.

અમે આવીએ છીએ.

શ્લીલ પુલ નું આવું છે.

તમે આવા છો.

શ્લીલ પુલ ને આવું છે.

તેઓ આવું છે.

અનિવચિત્વવચનકાળ.

૫૦ પુલ હું આવું.

અમે આવીએ.

શ્લીલ પુલ નું આવું, આવ.

તમે આવો.

શ્લીલ પુલ ને આવું.

તેઓ આવે.

ક્રિતિકર્મકાળ.

નરજાતિ.

આવવા.

આવવા.

નારીજાતિ.

આવવી.

આવવી.

નાન્યજાતિ.

આવવું.

આવવું.

	भूतकापी.	
	ऐक्यवचन.	आहुत्ववचन.
नरञ्जति.	आञ्जो.	आञ्जी.
नारीञ्जति.	आञ्जी.	आञ्जी.
तन्व्यनरञ्जति.	आञ्जु.	आञ्जा.
	अनियमितभूतक.ग.	
नरञ्जति.	आञ्जो.	आञ्जा.
नारीञ्जति.	आञ्जी.	आञ्जी.
तान्यनरञ्जति.	आञ्जु.	आञ्जा.
	संज्ञितभूतक.ग.	
५० पु०	आञ्जत.	आञ्जत.
७० पु०	आञ्जत.	आञ्जत.
१०० पु०	आञ्जत.	आञ्जत.
	भूतक.ग.	

ऐक्यवचन.

५० पु० हूँ आञ्जीश.
 ७० पु० तु आञ्जीश, आञ्जो-त.
 १०० पु० ने आञ्जो.

आहुत्ववचन.

अने आञ्जीश, आञ्जु.
 तत्रे आञ्जो, आञ्जो.
 नेञ्जे आञ्जो.

शक्यश्लेषः

अकर्मक धातुना शक्यश्लेषेण इष धातु पुरश्च अने तान्यनरञ्ज-
 तिना ऐक्यवचनमात्रं कथं छे.

कृत.क

अवायो, अवावी, अवावु.   अवातो, अवाती, अवातु.
 अवायो, अवावी, अवावु, अवातु.   अवाः, अवाः, अवाः,
 अवातार, अवातार, अवातार.   अवाः, अवाः, अवाः.
 अवाः, अवाः, अवाः.

धर्मभावभाण.   अवाः छे.

• ओभांतां कृतकां इष आक्षेपार्थं त्रात्रां आचरन्त तयी.

અનિયમિતવર્તમાનકાળ.	અવાચ.
વિધિવર્તમાનકાળ.	અવાનું.
ભૂતકાળ.	અવાનું, અવાએલું, અવાણું, અવાએલ.
અનિયમિતભૂતકાળ.	અવાનું.
સ્કેલભૂતકાળ.	અવાલ.
ખર્ચિતકાળ.	અવાશે.

અવ્યય.

૬૨.—અવ્યયના ત્રોસ બેઠા આર કરવા છે.

૧ ઉચ્ચાનવયા.	૨ કૈયળપ્રયોગી.
૩ શબ્દયોગી.	૪ દ્વિપાતિશોધક.

૬૩.—**ત્રિભાષાનવયી અવ્યય** એટલે જે શબ્દ કે વાક્યને જોડનારો અપદ, વંચ, શબ્દ ને રાજી મનાવ્યા, વાસળ અને કૃપણ વેગાવાં જે અવ્યયને તો નું આવીને; એજ વાનું, પણ કામ્યું નહિ.

કન્યાપદરે કિમવ્યયની અવ્યય નીચે કરવા છે:— અથવા, અને, એટલે, કહાસ, કહાન, કરાવિત, સ્ત્રી, કરાવિ, ઉંચા, ઘ, કેમકે, કેમકે, જે, જો, તથા, તથાપિ, તો, નહિતો, નીકર, ને, પણ, માટે, રમે, રમેના, વગી

૬૪.—**કૈયળપ્રયોગી અવ્યય** એટલે મતમાં કરવા, કોલ, મળનાર, નવાલ, વગેરે કીનાવ્યાથી જે ખોલ કરે ખોલાય છે તે; જેમ, અં, અઃ, અરર, આરે, અઃ, આઠા, એ, એઃ, એલ, ઈપરે, એટલે, ઘં, અરે, અરેખર, અરેખાત, મુ, જેરે, કુ, યોગત, ખસ, બલે, રે, વઃ, વાવવાદ, વાવેવાદ, વાર, વારવાર, સાથે, દવ, હહ, કાપલાપ, દારે, દાસ, હે, હે, હો, હાં.

૬૫.—**શબ્દયોગી અવ્યય** એટલે જે અવ્યય શબ્દને જોડનારેકે હોવા છે, અને જે દ્વિપાતરસયે સંબંધ રાખે છે તે.

(૧) શબ્દયોગી અવ્યયની પહેલાં શબ્દની સાથે તી, તે તા, એવા છતાં વિભક્તિના પ્રત્યય હોય છે, અને તેના વખત તે પ્રત્યય જતા પણ રહે છે એટલે તેમના અર્થદ્વાર યાય છે.

(૨) જે ક્ષણદયોગી અન્યવતી પદોમાં " ની " આર્થ છે, તેમાંના કેટલાએક નીચે લખેલા છે: અભાષે, અભાષી, અરપાર, આગળ, આલપાર, કોને, ગોડે, વેલો, પટપાટે, પાછળ, પાછળ, પૂટે, પહેલાં, મેલે, વાંસે, સામું, સામાં, સાથે, પાસે.

(૩) જેની પદોમાં ચતુર્થીના ક્રમ " ને " આર્થ છે તેમાંના કેટલાએક નીચે લખ્યા છે:— કાલે, માટે, થીન, વસ્તે, સાહે.

(૪) જેની પદોમાં " ના " આર્થ છે, તેના નીચે લખ્યા છે:—કરનાં, વડે, વના, વિના, સરિન, સોન, સહાં.

૩૬.—દ્વિવાચિશેષણ અન્યથા એટલે જે અન્યથા વેળા, દેશનાં, રીત, દ્રિયા, તત્તર, વગેરે જ્ઞાનવતી જ્ઞાત દિવાચરના શુભ દેખાડે છે તે

(૧) વેળા દેખાડનારા દ્વિવાચિશેષણ અન્યથા:—

અસાથે, એટલામં, ક્યાથે, નત્તરે, જટ, જટપટ, વિન, પદમ, પરાર, પાદાર, વળી, વળી, વમાળા, આળ.

(૨) દેશાણું દેખાડનારાં દ્વિવાચિશેષણ અન્યથા:—

આમ, આગળ, અધિઆં, કાથે, તપર, ક્યાં, કરી, ત્યાં, કરી, ત્યાં, વહી, તથે, ફર, નીચે, પડે, પાછળ, પાસે, પદાર, મળે, સાથે, ઠેકાળ.

(૩) રીત દેખાડનારા દ્વિવાચિશેષણ અન્યથા:—

અમ, એમ, કેમ, જેમ, તેમ, તાંવે.

(૪) તત્તર જ્ઞાનવતારા દ્વિવાચિશેષણ અન્યથા:—

ન, નહિ, ના, નો, મા.

(૫) વેળા જ્ઞાપસિવાય શરિત વળી જ્ઞાનના અન્યથા છે:

જેમ, જ્યાં, હીક, ચોટું, ધાકું, ખરું, સાહે, અલપમ, અનરીઆળ.

૩૭. વિભક્તિઓના અર્થ.

એમાં સાતે વિભક્તિઓના સા સા અર્થ થાયછે, એટલે, તે સા સા કામમાં આર્થ છે, તેની યોગ્યેક રાખજાસુકાં વિગત લખા છે.

(૧) પહેલી વિભક્તિ.

કર્તા, કર્મ, સંયોજન, પરિભાષ્ય, વગેરે જણાવનારા શબ્દને પહેલી વિભક્તિ ક્ષેપ છે; જેમ,

કર્તા — શેઠ ખેડે છે.

કર્મ — રાજ્યને પરીક્ષા કરાવી.

સંયોજન — ગેર મહારાજ, માટે પધારવે.

પરિભાષ્ય — જે લોકો પાતા પેલું.

કેટલાં શ્લોકદ્વારા તથા વગલ જણાવવારા શબ્દને પહેલી વિભક્તિ ક્ષેપ છે; જેમ, અર્ધા બાઈ મુંબઈ ગયો, તરે તિલા જે અળે ઘડી વળે.

(૨) બીજી વિભક્તિ.

કર્મ ક્ષેપ તથા, સંગધાર્થે, કારણોગી અવ્યય વગેરે આવી ત્યારે અવ્યયા બીજી કારણને કાઢી, શબ્દને બીજી વિભક્તિ ધાય છે; જેમ,

કર્મ — શેઠ માણેતરને ખેડાવે છે.

સંગધાર્થે — રાજ્યને જે કુંડે છે.

ત્રીજી વિભક્તિ.

કર્તા, કરણ, કારણ, પરિભાષ્ય, મૂલ્ય, અંગવિકાર, સારિત્ય, અધિકરણ, કાલ્યાદિ જણાવનારા શબ્દને ત્રીજી વિભક્તિ ધાય છે; જેમ,

કર્તા — આખાએ મને મળાવ્યો.

કારણ — સિંધાઈએ વાણે ગોળીએ મર્યા.

કારણ — ગરમીએ માંડ મ.યું દુખે છે.

પરિભાષ્ય — અગદ ઘડીએ માંડ કર્યે છે.

કેટલાં નામને કહે " આ " અથવા " જ " ક્ષેપ તે જ્યારે સંયોજનના અર્થમાં વપરાય ત્યારે " આ " અથવા " જ " બદલાઈને " આ " ધાય છે.

अत्र — श. ३२ पां. ५ इषिर्भे मण्य मणे.

अनाधिकार—ने काने पादेरा छे.

स.दि.ल — ने शान्त परसे छोडे आओ.

अधिकार—लीते शान्त. शान्त, शोड.

(४) आधी विलजिन.

साह, माहे, जे शब्दयोगी अव्ययनी परेतां आधी विलजिन आवे छे.

(५) पांचमी विलजिन.

अपादान (जेहने अपवि, विप्रेत, न्यूनाधिकता) करण, मारण, पगेडे कल्याणदर, शब्दने पांचमी विलजिन होय छे जेभ, अपवि

—अपमदायादधी शब्दशब्दमेरी पावे छेयाय छे.

विप्रेत — हुं मूर्खधी लीकये.

न्यूनाधिकता — शब्दशब्दधी जननगर भोटु छे.

करण — नेने लाडाधी भाषे.

मारण — मारमीधी माई गलु दुण्डे.

(६) छठी विलजिन.

पाछी जनना संश्लेष हेपादानां छठी विलजिन आवे आवे छे जेभ,

राजनी हुंपर.

द.यनी आरणो.

शान्तने: भरेउ

जेंदने. राजुणर.

नदीनुं साळहुं.

दीवानुं अजवाहुं.

इप.नो. केरो.

म.नी दीररी.

मारण.नी मलक.

ने शान्तने गवे छे.

ने सवारनी भूपणे छे.

जे आर. द.यना ओपणे छे.

(७) सातमी विलजिन.

हेह.नुं कल्याणनारा शब्दने सातमी विलजिन आवे छे जेभ,

ते धरमां छे.

हुं छेदीमां भेता.

ખીજાં ક.શુધી આવે છે તેના વાચકા:—
 ગળાપણુમાં આ વચ્ચે સારી છે.
 ધગામાં કહાં નથી.
 ગળામાં ફી છે.

ભાગ ત્રીજો. વાક્યવિચાર.

૬૮. વાક્ય એ પ્રકારનાં હોય છે. એકાકી તથા સંયુક્ત.

૬૯. એકાકી વાક્ય એટલે જેમાં એક કર્તા તથા એક ક્રિયા-
 પદ પડી હોય તે. કર્તા એ: અપરા ન શ્રે; જેમ, રાજા ગિરાજેશ્વર છે,
 વાણીઆએ વેપાર કર્યા.

૭૦. સંયુક્ત વાક્ય એટલે એકથી વધારે વાક્ય ગળાને ધર્યે-
 લું હોય છે તે; જેમ શહેરે સરખારીને કત્યું છે. અપણે વેરો ઘટાડ-
 વનો વિચાર કરીએ.

૭૧. એકાકી વાક્યમાં ત્રણ ચોટ ભાગ હોય છે:—કર્તા,
 કર્મ, અને ક્રિયાપદ; જેમ, તેણે ચોપડી સખી.

૭૨. કર્તા એટલે ક્રિયાને કરનાર, અથવા જે સમ્યક કરનારની
 પેઠે ક્રિયાપદનાં રૂપ પોતાની મલિ, વચન, પુરુષ પ્રમાણે ફેરવે છે
 તે; જેમ, તેણે ચોપડી વાંચી, મારત્યે ચોપડી વચનનાં તે દોડી,
 અમે ખેડા.

૭૩. કર્મ, એટલે ક્રિયાનો ખતનાર, અથવા અપરે વીજ વિ-
 ભક્તિમાં કર્તા હોય છે ત્યારે જે સમ્યક પ્રમાણે ક્રિયાપદનાં રૂપ ફેરવે
 છે તે; જેમ, તેણે ચોપડી વાંચી, રાત્રએ ચોટો લખ્યા, તેણે ચાર-
 ને ચાકડી મારી.

૭૪. ક્રિયાપદ એટલે જે તે આરમે પ.ને સમગતવેલું છે. કાર્ષ
 વચન વાક્યમાં આ ક્રિયા ત્રણ ભાગમાંથી એક કે બેજ મત્ત હોય
 છે; જેમ, "તે ખેડો," એમાં કર્મ નથી; "વાધને માથો, એમાં કર્તા
 નથી; "ચેટમાં હુમે છે" એમાં કર્તા ને કર્મ બે નથી.

૭૫. એકાકી વાક્ય માટેલા ખીજા અથા શબ્દ ઉપર લખેલા

જથ્થુ મોટા આગમાંથી કાઢતી પણ સાથે સંબંધ રાખે છે; જેમ અને મહેનતુ છેડરાએ ઘણી યોદ્ધા મુદતમાં સારૂ એ, પડી ગયા: " એમાં " તે મહેનતુ " એ એ ગાદ " છેડરાએ " એ ક્તં, રા. થે સંબંધ રાખે છે, " ઘણી યોદ્ધા મુદતમાં " એ " ગયા " એ દ્વિવાપદસાથે સંબંધ રાખે છે, અને " સારૂ " એ " યોદ્ધા " એ કર્મસાથે સંબંધ રાખે છે.

૮૬. વાક્યોમાં વાચ્ય કરીને પાંચે ક્તં, તે પછી ક્તં, અને છેલ્લે દ્વિવાપદ આવે છે.

અધ્યાહાર.

૮૭. હરે: માણસ કાઠ પ્રસંગે કિલાવજે કે પીંચ ન્સખવધી એવી રીતે થોલે છે અથવા લખે છે કે. જોતવ. સખવગાં સખદ, પ્રલથ. વગેરે રહી જવ છે, અથવા આગલા વાક્યમાં કહેલા કેટલાક શબ્દ પાછલા વાક્યમાં વચ્ચું કરીને યોજાવ: નધે, પણ આગ પાછળ પ્રસંગે ઉપરથી સંબંધવાર તથા વાંચનાર સમજાવે છે, એ સમજાવવું નામ અધ્યાહાર છે. તે જેમાં આવે છે, એમાં વાક્યના દાખલા નીચે ગણ્યા છે.

બોલવદમાં આવે છે તે વાક્ય,

તે પાંચ માં આલો, તમે કેટલાં

શક તે શક જો આર તે આર.

કમ આવશે કે ?

હમણાં લે. તે: ખર!

રામજી કામ કરશે તે તું નહિ કરે ?

જાઓ, પાઠવાડેથી આતું છું.

તે હરવા ગયો.

રૂપિઆ લીધા લારે જાવો.

પાટીઆપર.

ધરપાસે.

રજાપછી.

અધ્યાહાર,

ગાવ આલ્યા.

જાણ્યો.

તહિ આવો.

પચીલી વાત ગણી.

કમ.

હું.

તે હરવાને સારૂ ગયો.

તેણે રૂપિઆ લીધા લારે

તે જાવો.

પાટીઆની ઉપર.

ધરની પ.સે.

રજાની પછી.

નામ.

નિયમ.

૮૮. વ્યારે ધણુઝોડ નામ ઝોડ યીવસારે સંબંધ રાખે છે. અને તેઝોને સરખીવર રીતે વિભક્તિ; તથા સપદ્યોગી અવ્યય શાસ્ત્ર પડે છે. ત્યાં છેલ્લા નામન: સાથે તે અવ્યય વિદ્યારથી અવ્યયાં કાંઈ ફેર પાડે નહિ; જેમ,

જુઓ, દ્યારા, જુઓ, તથા યોરની સાથે વાત કરવી નહિ.

ખસ, શાસ્ત્ર; તથા વિદ્યાવતી પાસે હમેશા એસવું.

અથવા.

સઘળાં નામને પહેલી વિભક્તિમા રાખાને " એ " વિશેષણના મહુવચનને સંબંધે, યી અવ્યય વિદ્યારથી પણ માસક; જેમ, જુઓ, દ્યારા, જુઓ, યોર, ઝોરની સાથે વાતચીત કરવી નહિ; ખસ શાસ્ત્ર, તથા વિદ્યાવ, ઝોરની પાસે હમેશા એસવું.

વિશેષણ.

નિયમ ૧.

૮૯. વિશેષ્યની ગતિ વચન પ્રમાણે વિશેષણને ગતિ વચન લાગે છે; પણ વાસ્તવ: વિશેષ્ય હાલર હોય તે વિભક્તિના છૂટા પ્રત્યય જતા રહે છે; જેમ, રાતે ઘોડે; રાત પોડાને.

નિયમ ૨.

૯૦. ઝોડવી વચાંરે વિશેષ્ય જુદી જુદી ગતિનાં હોય તે તેમનાં વિશેષણ ધણું ફરીને નાન્યતરગતિના: અહુવચનમાં લખાય છે; જેમ, અંગરખું, હુપટો, ને પાઘડી સારાં છે; એનાં માખાપ બલાં છે.

નિયમ ૩.

૯૧. માત આપવાસારે ઝોડ વચનને ખદમે મહુવચન ધાપ-રવ:ની રીત છે, વિશેષ્ય નારીગતિ હોય, ત્યાંરે વિશેષણ નાન્યતર-ગતિમાં ધાપ છે; જેમ, મારા વાપ સારા છે; મારાં મા સારાં છે.

૯૨. એકજ અથવા સ્તુત્તિ સ્તુતી વ્યવસ્થાને એ અથવા વધારે વાચના ગ્રહણ દેખાડતારાં વિદેશાણુ લેખની પરિભાષા વાચની સાથે જાતિ તથા પચનમા સંબંધ સાથે છે: જેમ, તે દાસા ક.શ્ચ: પુરુષ કે સ્ત્રી હોય; એ તે મજાનૂત વ્યવસ્થા અથવા કે આય અથ કેશણુ હોય; એ યોગ્યું કુલું અને વાચ જાત; આય કેમેદો સંપદ: ક્રે.ય. વિવાદી કે કુવરો મુએવો પડ્યો હશે; અથવા કે એસ કાંદી પડી.

ક્રિયાપદ.

નિયમ ૧.

૯૩. ક્રિયાત.યના પુરુષ, જાતિ, વચન,ક્રિયાપદને હોય છે: જેમ ગાય આવી; તેણે મેવે અ.પો; સાકુકરે રૂપિયા અર્થા; મારાથી એસાણું. આરે ક્રિયાપદ કૃદાંતરૂપ થયને તેને સહાયકારક ક્રિયાપદ લાગે છે ત્યારે એવો ક્રિયાત.ય એકજ હોય છે. આરે ક્રિયાનાય કર્મ છે ત્યારે ક્રિયાપદ સીંગત પુરુષમાં રહે છે.

નિયમ ૨.

૯૪. આરે ક્રિયાનાય કર્તા હોય છે ત્યારે કર્તૃદીપ્રયોગ થાય છે: જેમ, કું ઘોડું ડું તે લાખનો; છે.છરાં મણુતાં કરાં.

૯૫. આરે ક્રિયાનાય કર્મ હોય છે ત્યારે કર્મચૂરીપ્રયોગ થાય છે: જેમ, મેં ઘોપડી ચાંચી; તેણે મગળ ચાંચે.

૯૬. આરે કર્તા અથવા કર્મ ક્રિયાનાય ન હતાં ક્રિયાપદનો પ્રાય ક્રિયાનાય થાય છે ત્યારે આયિપ્રયોગ કરેલ; જેમ, મારે એસાણું; મારાથી એસાણું; મારે જ્ઞેહએ; પેટમા દુખે છે. આયેવને.નમનાં ક્રિયાપદના રૂપને કર્મેશ નામ્યતરજાતિ તે એકજઅથવા લાગે છે.

કર્તૃદીપ્રયોગમાં કર્તા પહેલી વિભક્તિમાં ક્રે.ય છે: કર્મચૂરીપ્રયોગમાં ત્રીજામાં હોય છે: અને આયિપ્રયોગમાં કર્તા ક્રે.ય તે તે ત્રીજી વિભક્તિમાં હોય છે: જેમ, કું કાચ કરનો કરનો, ડાહરાએ વાંચુ, મારે એસણું. કર્તારિ તથા કર્મચૂરીપ્રયોગમાં કર્મ

પહેલાં વિભક્તિમાં અથવા ખીજી વિભક્તિમાં હોય છે; જેમ, છોકરી પેરી ત્રિચારતી હતી; રાત્ર પ્રગતને પાછો છે; તેજો શેઠની આંધી; તેજી મને વસાવ્યો.

નિયમ ૩

૯૧. ક્રિયાનાથ તુડી તુડી જ્ઞાનિના હોય તો ક્રિયાપદ પછું ખફ નાન્યતરજનનિવા અનુવચનમાં આવે છે, અને કદી કદી તેની પહેલાં "એ સારે" કે "સારે" એવા શબ્દ વેદાય છે; જેમ, માથાપ આલ્યા; કાઢી, માખી, કુચ્ચા, માસા, એ સર્વે કાલે આલ્યાં હતા.

નિયમ ૪.

૯૨. ક્રિયાનાથ જુદા જુદા પુરુષ સર્વવચન હોય ત્યારે એ પહેલો પુરુષ તેમાં હોય તો ક્રિયાપદ પહેલ, પુરુષના અનુવચનમાં મવુંજ્ઞેહ-એ; પણ પહેલો પુરુષ ન હોતાં, ખીજાં પુરુષ હોય તો ખીજા પુરુષના અનુવચનમાં ક્રિયાપદ આવે છે; જેમ, તું નેહું જાદશું; હુંને તેવાંચીએ છીએ; તમે ને અમે કાલે વાનો કરીશું; તું ને તે કાલે જાઓ.

નિયમ ૫.

૯૩. ક્રિયાનાથ જોડવચનમાં હતાં તેને માત્ર આપવા સારૂ અનુવચનમાં ક્રિયાપદ આવે છે; જેમ, મહારાજ પધાર્ક.

તેમજ ક્રિયાનાથ નારી હોય તો ક્રિયાપદ છાલું કરીને નાન્યતરજનનિવા અનુવચનમાં ખોલાય છે; જેમ, મારાં મારી સાગ્ગં ધર્ધાં; તમારાં સાગ્ગં સાલ્યાં તાગ્ગં તે છે ?

નિયમ ૬.

૧૦૦. શુભએદનું ક્રિયાપદ શક્યબેદમાં આવે તો પ્રથમને કર્તા કારણ ધાય છે, અને કર્મ શક્યબેદવાળા ક્રિયાપદને કર્તા ધાય છે; જેમ, "સિપાણ ચોરને પકડે છે," તે "સિપાણથી ચોર પકડાય છે." એમાં પહેલા વાક્યમાં "સિપાણ" કર્તા છે, તે ખીજા વાક્યમાં કારણ છે, તે પહેલા વાક્યમાં "ચોરને" કર્મ છે, તે ખીજા વાક્યમાં કર્તા છે, શક્યબેદવાળા ક્રિયાપદને કર્મ પણ નથી.

નિયમ ૭.

૧૦૧. અકર્મક ક્રિયાપદનું અકર્મક ક્રિયાપદમાં અર્થ તેના પ્રથમમાં કર્તા કારણુ થાય છે અને ક્રિયાપદને બાવ કર્તા ગણાય છે: જેમ, “હું ખેડો” અને “મારાથી ખેડાવું” એવાં પહેલા વાક્યમાં. “હું” કર્તા છે તે અર્થન વાક્યમાં કારણુ થયો. અને. “ખેડાવું” એવો બાવ કર્તા સમજાયે.

નિયમ ૮.

૧૦૨. અકર્મક ક્રિયાપદનું ક્રિયાપિણેપણ્ય કાર્ત્વિયપણ નાન્યતરગત નિમાં આવે છે: જેમ, તે ઘણો દેડયો, તે ઘણું દોડયો.

૧૦૩. પદચ્છેદ (એકલે વ્યાકરણ) કરવાની રીત.

(૧).—“ તે ચીન ગયો હતો ”.

- “ તે ” ત્રીજો પુરુષ સર્વનામ, પહેલીનું એકવચન.
- “ ચીન ” નામ, નાન્યતરગતિ, પહેલીનું એકવચન.
- “ ગયો ” પૂરત, નરગતિ, પહેલીનું એકવચન.
- “ હતો ” અકર્મક ક્રિયાપદ, ડો ધાતુ, નરગતિ, મૂળબંધ. બુતકાળ, તે એકવચન.

(૨).—“ તે એસે તેા અને કહેલો.”

- “ તે ” ત્રીજો પુરુષ સર્વનામ, પહેલીનું એકવચન.
- “ એસે ” અકર્મક ક્રિયાપદ, એસ ધાતુ, મૂળબંધ. અગિયમિત વર્તમાનકાળ, ત્રીજો પુરુષ, તે એકવચન.
- “ તેા ” ઉભયલવથી અલ્પ.
- “ અને ” પહેલે પુરુષ સર્વનામ, બીજીનું એકવચન.
- “ કહેલો ” સકર્મક ક્રિયાપદ, કહે ધાતુ, અવિપ્પકાળ. બીજો પુરુષ, તે અકવચન.

(૩).—“ આકરે ચારે ઘોડા આપયાછે.”

- “ આકરે ” નામ, નરગતિ, ત્રીજીનું એકવચન.
- “ ચારે ” વિશેષણ. નરગતિ, પહેલીનું બહુવચન.

- “ भोडा ” नाम, नरगति, पदेहीनुं अङ्गवचन.
 “ आड्या ” कृत, नरगति, पदेहीनुं अङ्गवचन.
 “ छे ” अङ्गमेव द्विप पातु, अङ्गमेव, वर्तमानकाणे,
 श्रीजे पुरुष, ते अङ्गवचन.

(४) “ तमे ज्जने सभावेत्. ”

- “ तमे ” श्रीजे पुरुष सर्वनाम, पदेहीनुं अङ्गवचन.
 “ ज्जने ” कृत.
 “ सभावेत् ” अङ्गमेव द्विप पातु, अङ्गमेव, अनिय-
 गित वर्तमानकाणे, श्रीजे पुरुष, ते अङ्गवचन.

(५)—“ छोड्दुंमे भाभापनी व्याज्ञा मानवी जेड्दुंमे. ”

- “ छोड्दुंमे ” नाम, नान्यतरगति, वीछनुं अङ्गवचन
 “ भाभापनी ” नाम, नान्यतरगति, वीछनुं अङ्गवचन.
 “ व्याज्ञा ” नाम, नारीगति, पांङ्गीनुं जेड्दुंवचन.
 “ मानवी ” कृत, नारीगति, पदेहीनुं जेड्दुंवचन.
 “ जेड्दुंमे ” द्विप पातु, अङ्गमेव, अनियमित वर्ग-
 गानकाणे, श्रीजे पुरुष, ते जेड्दुंवचन.

(६)—“ छरींमे करीने छपायुं. ”

- “ छरींमे ” नाम, नारीगति, वीछनुं जेड्दुंवचन.
 “ करीने ” अङ्गमेव अङ्गवचन.
 “ छपायुं ” द्विप पातु, अङ्गमेव, अनियतर-
 गति, ते जेड्दुंवचन.

(७)—“ ते छित्तां पांयमे पगथींमेथी पडी गयो
 तेथी तेनुं भायुं पूटयुं. ”

- “ ते ” श्रीजे पुरुष सर्वनाम, नरगति, पदेहीनुं जेड्दुंवचन.
 “ छित्तां ” कृत.
 “ पांयमे ” विशेषण, नान्यतरगति, वीछनुं जेड्दुंवचन.
 “ पगथींमेथी ” नाम, नान्यतरगति, वीछ सामे पांयभीनुं
 जेड्दुंवचन.

- “**पडी**” इहं.
- “**गयो**” अर्धक द्विपाद, वन धातु, मृगभेद, नरत्नति, मृतकाण, ओक्षवचन; इतिप्रयोग, “ने” इति अने “गयो” द्विपाद.
- “**तेथी**” विशेषण, पांथमीनुं ओक्षवचन.
- “**तेनु**” यीन्ने पुरुष सर्वनाम, नरत्नति, इडीनुं ओक्षवचन.
- “**भाथुं**” नाम, नान्यनरत्नति, पडेडीनुं ओक्षवचन.
- “**कूटपु**” अर्धक द्विपाद, इह धातु, मृगभेद, नान्यनरत्नति, मृतकाण, यीन्ने पुरुष, ने ओक्षवचन, इतिप्रयोग, “भाथुं” इति अने “कूटपु” द्विपाद.

(८) — “**भाराथी नडाई सभेसुं नहि वंथाय.**”

- “**भाराथी**” पडेडो पुरुष सर्वनाम, पांथमीनुं ओक्षवचन.
- “**नडाई**” विशेषण, नान्यनरत्नति, पडेडीनुं ओक्षवचन.
- “**सभेसुं**” इहं, नान्यनरत्नति, पडेडीनुं ओक्षवचन.
- “**नहि**” क्रियाविशेषण अव्यय.
- “**वंथाय**” अर्धक द्विपाद, पांथ धातु, मृगभेद, अनियमित वर्तमानकाण, यीन्ने पुरुष, ने ओक्षवचन; इतिप्रयोग, “सभेसुं” इति अने “वंथाय” द्विपाद.

(९) — “**भाराथी ते योपडी लभात तो हुं लभत.**”

- “**भाराथी**” पडेडो पुरुष सर्वनाम, पांथमीनुं ओक्षवचन.
- “**ते**” विशेषण, नारीत्नति, पडेडीनुं ओक्षवचन.
- “**योपडी**” नाम, नारीत्नति, पडेडीनुं ओक्षवचन.
- “**लभात**” अर्धक द्विपाद, लभ धातु, मृगभेद, संकलनमृतकाण, यीन्ने पुरुष, ने ओक्षवचन; इतिप्रयोग, “योपडी” इति अने “लभात” द्विपाद.

- “तो” उभयान्तसि अव्यय.
 “हु” पठेते पुङ्ल सत्वेनात्, पठेतीनुं औपयन्त.
 “सम्पत्” सप्तमं कृष्णपद, क्त्वा पातु, भूषणेद, संसृत
 मृतशय, पठेतेः पुङ्ल, ने औपयन्त, कर्त्तरि
 प्रयोग, “हु” कर्त्ता अने “सम्पत्” कृष्णपद.

(६०) “हुं सवादे लोहीने अस्तुदे जतो.”

- “हु” पठेते पुङ्ल सत्वेनात्, पठेतीनुं औपयन्त.
 “सवादे” नाम, नःदीगति, वीञ्चनुं औपयन्त.
 “लोहीने” कृतं.
 “अस्तुदे” कृष्णपदविशेषण अव्यय.
 “जतो” अष्टमं कृष्णपद, ज् पातु, नृणाणेद, नरन्वति
 अतिप्रमितमृतशय, ने औपयन्त; कर्त्तरिप्रयोग,
 “हु” कर्त्ता अने “जतो” कृष्णपद.

(६१) “वाह्वा राज्ञाना हुंवरपासे व्याचां माणुस जेष्ठमे”

- “वाह्वा” द्वेषप्रयोगी अव्यय.
 “राज्ञाना” नाम, नरन्वति, उद्गीनुं औपयन्त.
 “हुंवर” नाम, नरन्वति, उद्गीनुं औपयन्त; “नी” नो
 अन्वितार यथे छे.
 “पासे” सप्तमं कृष्णपद अव्यय.
 “व्याचां” विशेषण, नामनरन्वति, पठेतीनुं औपयन्त.
 “माणुस” नाम नामनरन्वति, पठेतीनुं औपयन्त.
 “जेष्ठमे” सप्तमं कृष्णपद, “जेष्ठ” धातु, नृणाणेद, अतिप्र-
 मितमृतशयानरन्वति, वीञ्चे पुङ्ल, ने औपयन्त;
 कर्त्तरिप्रयोग, “माणुस” कर्त्ता ने “जेष्ठमे”
 कृष्णपद.

(६२) “सामदास धीताना आपने साधे लावणे छे.”

- “सामदास” नाम, नरन्वति, पठेतीनुं औपयन्त.
 “धीताना” सत्वेनात्, उद्गीनुं औपयन्त.
 “आपने” नाम, नरन्वति, वीञ्चनुं औपयन्त.

- “સાથે” દ્વિવાચિણ્યજ્ઞવ્યવ.
 “સાથે” પૂર્વ, નરજ્ઞનિ, પહેલીનું એકવચન.
 “છે” અકર્મક દ્વિવાચક, ૭ માનુ, ગ્રામ્યજ્ઞ, વર્તમાનકાળ, ત્રીજો પુરુષ, તે એકવચન; કર્તરિપ્રયોગ, “શબ્દા-સ” કર્તા અને “છે” દ્વિવા.પદ.

(૧૩).—“પરમેશ્વરે આપણને જે આપ્યું તેમાં સંતો-
 ય ન માનીને જે પુરુષ ખીજનું સેવાને કચ્છે છે, તેને તે ન
 મળે અને પોતાની પાસે જે હોય તે પણ વ્યવ.”

ઉપરના વાક્યનું પદચોટ ઉપર કાચેલાં રીત પ્રગણ્યે કરાવ્ય. પછી
 નીચે સખેશા સવાલ કરીને મહેલાજીએ વાક્યવચના પૂછ્યાં.

સવાલ.

જવાબ.

૧. ઉપરું વાક્ય એકાકી છે કે સંયુક્ત છે. સંયુક્ત છે.	૧. પરમેશ્વરે આપણને જે આ પ્યું. ૨. તેમાં સંતોય ન મા- નીને જે પુરુષ ખીજનું સે- વાને કચ્છે છે. ૩. તેને તે ન મળે. ૪. અને પોતાની પાસે જે હોય. ૫. તે પણ વ્યવ.
૨. ક્યાં ક્યાં એકાકી વાક્યથી જે સંયુક્ત વાક્ય થએલું છે?	“તેમાં.” “તેને.” “અને.” “ને.”
૩. જો એકાકી વાક્ય ક્યા ક્યા સામ્યથી સંકળનાં છે ? પહેલા એકાકી વાક્યમાં કિ- વાપદ કયું છે? કર્તા કાણ છે. અને કર્મે કયું છે?	“આપણું” એ દ્વિવા.પદ, “પરમે- શ્વર” કર્તા, અને “જે” કર્મ.
૫. પહેલા એકાકી વાક્યના કિ- વાપદ સાથે ખીજનું ક્યા ક્યા સામ્ય સંબંધ રાખે છે ?	“આપણને.”

૧. ખીજા એકાકી વાક્યમાં ક-
માંની સાથે ખીજા કયા કયા
સાથે સંબંધ રાખે છે ?
૨. એક વાક્યમાં "દેખો છો," એ
ક્રિયાપદ ખીજા કયા કયા ગ-
ણદાત્રી સાથે સંબંધ રાખે છે ?
૩. ખીજા એકાકી વાક્યમાં "તે"
કર્તા કેની વાસ્તે છે ?
૪. એકા એકાકી વાક્યમાં "પે-
તાની વાસ્તે" એ કયારે કેની
સાથે સંબંધ રાખે છે ?
૫. પાંચમા એકાકી વાક્યમાં
"પણ" એ કયારે કેની
સાથે સંબંધ રાખે છે ?
- "તે .. સતોષ ત માનીને ને"
એ બધા સાથે.
- "ખીજાનું લેવતે."
ને "લેવાને" પ્રચ્છે છે."
- એ વાક્યમાં "ને" એ કર્તા-
ની સાથે.
- "પણ" એ ક્રિયાપદની સાથે.

